

باغ ایرانی دامپزشکی نسخه دوم از باغ ایرانی برای زندگی امروز*

چکیده | «باغ ایرانی دامپزشکی» در تهران دومین تجربه مهندسی مشاور پژوهشکده نظر در طراحی بوستان‌های شهری با رویکرد باغ ایرانی است. در این پروژه گروه طراح به دنبال خوانشی جدید از باغ ایرانی بود، تا در عین بهره‌گیری از الگوهای متنوع باغ ایرانی و تأکید بر ادراک تاریخی، الگویی جدید و متناسب با بعد اجتماعی بستر طرح ارائه دهد. در این نوشتار سیاست‌ها و اصولی که در طراحی باغ مورد توجه قرار گرفته بیان شده و اقدامات متأثر رویکرد منظرین در طراحی باغ ایرانی دامپزشکی تشریح شده است.

واژگان کلیدی | باغ ایرانی، ادراک تاریخی، خوانش جدید، باغ دامپزشکی تهران.

سید امیر منصوری، استادیار
دانشکده معماری، پردیس هنرهای
زیبا دانشگاه تهران

amansoor@ut.ac.ir

آرش زاهدان
کارشناس ارشد معماری، مهندسین
مشاور پژوهشکده نظر.

azahedan@yahoo.com

محمود تیموری
دکتری معماری، دانشگاه آزاد اراک.
پژوهشکده نظر، تهران.

mteimoury@gmail.com

آیدا آل‌هاشمی
دکتری معماری گرایش معماری منظر،
دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین.
پژوهشکده نظر، تهران.

ayda_alehashemi@yahoo.com

شروین گودرزیان
کارشناس ارشد معماری منظر،
مهندسی مشاور پژوهشکده نظر.

shervin_amega@yahoo.com

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «باغ ایرانی برای زندگی امروز» است که در پژوهشکده نظر به انجام رسیده است.

معرفی کانسپت (از رویکرد تا طرح)

تاریخچه

کاربری‌های ورزشی و فضاهای بازی به‌عنوان فعالیت‌های ایمنی‌بخش به فضا، که موجب افزایش نظارت اجتماعی بر فعالیت پارک می‌گردد، در لبه غربی باغ متمرکز شده است. فعالیت پارک می‌گردد، در لبه غربی باغ متمرکز شده است. از طرفی در لبه شرق سایت کاربری‌های تأثیرپذیر از بافت مسکونی از قبیل باغچه‌های مشارکتی جهت کاشت سبزی و صیفی‌جات و باغ مثمر و فضاهای پیک‌نیک طراحی شده است. در ضلع جنوبی باغ، پارکینگ طبقاتی و در حدفاصل پارکینگ با باغ، راسته تجاری- فراغتی به‌عنوان لبه تفریحی باغ برنامه‌ریزی شده است.

رویکرد منظرین : خوانشی جدید از باغ ایرانی
گروه طراح با اتخاذ رویکرد منظرین در طراحی باغ دامپزشکی، به دنبال خوانشی جدید از باغ ایرانی بود. در رویکرد منظرین لایه‌های مختلف عینی و ذهنی در مقیاس‌های مختلف و تعامل حداکثری با یکدیگر به تولید فضایی منجر می‌شود که ارتباط‌های متعددی با ساکنان و بهره‌برداران از فضا برقرار می‌کند. در ذیل رویکرد منظرین سه لایه تأثیرگذار در طراحی باغ دامپزشکی مورد توجه قرار گرفت :

تصویر ۱: نقشه‌هوائی سال ۱۳۸۹ از مجموعه دامپزشکی. این تصویر ساختمان‌ها و درختان موجود را پیش از تخریب جهت احداث مجتمع تعاونی مسکن شهرداری نشان می‌دهد. مأخذ : www. GoogleEarth.com

محل پروژه در دهه ۳۰ شمسی مجموعه دامپزشکی ارتش بوده که تا سال ۱۳۸۹ مورد استفاده قرار می‌گرفته است (تصویر ۱). پس از آن، زمین باغ به‌منظور احداث ساختمان‌های مسکونی توسط تعاونی مسکن شهرداری تملک می‌شود. در سال ۱۳۹۴ با بازدید شهردار تهران و ملاحظه خواسته ساکنان، تصمیم بر احداث پارک و فضای سبز در آن گرفته می‌شود.

پیشنهاد تبدیل سایت به باغ ایرانی

به دنبال تجربه موفق احداث نخستین پارک با الگوی باغ ایرانی در ده ونک تهران و استقبال پرشور شهروندان، شهرداری تهران مصمم به تکرار این الگو در نقاط مختلف تهران گردید. لذا طراحی و نظارت بر اجرای این پروژه تحت عنوان «باغ ایرانی دامپزشکی» در تابستان ۱۳۹۴ از سوی سازمان بوستان‌ها و فضای سبز شهر تهران به مهندسین مشاور پژوهشکده نظر واگذار شد.

موقعیت و مساحت

باغ ایرانی دامپزشکی در منطقه ۱۱ تهران مابین خیابان‌های نواب در غرب، اسکندری جنوبی در شرق و آذربایجان در شمال واقع شده است. این منطقه با تراکم جمعیتی ۲۱/۹ نفر در هکتار، با فقر فضاهای جمعی و عرصه‌های شهری روبروست. مساحت محدوده ابلاغ شده جهت طراحی باغ ایرانی ۱۶۰۰۰ مترمربع بوده است.

منطقه طراحی در گروه بافت‌های فرسوده تهران قرار دارد که اقدامات نوسازی آن‌ها غالباً در پلاک‌های ریزدانه قبل انجام شده که منجر به افزایش تراکم جمعیت منطقه و تقاضای بیشتر نسبت به فضاهای عمومی شده است.

بافت مسکونی ضلع غربی سایت مجاور ساختمان‌های نواب است و ساختمان فروشگاه اتکا واقع در جنوب سایت به‌عنوان هم‌جواری‌های بلافاصل و بافت تجاری - مسکونی شرق و شمال سایت که توسط خیابان‌های اسکندری جنوبی و آذربایجان در لبه سایت کشیده شده است محدوده تجاری خدماتی سایت را شکل می‌دهد.

کاربری‌ها

علاوه بر کاربری تفریحی که در کلیت باغ مطرح است،

کارکرد امروزی آن به عنوان فضای جمعی، طراح را به پیش‌بینی فضاهایی مناسب زندگی امروز وادار کرده است. حصار باغ، در عین آن که به عنوان عنصر اصیل باغ، برجای مانده، حائلی برای ساماندهی کارکردهای شلوغ و پرهیاهوی فضای جمعی در لبه متصل به شهر است. در نتیجه باغ ایرانی دامپزشکی مرکز ناحیه‌ای است که محل تجمع ساکنان محلات اطراف و گذران فراغت گروه‌های مختلف اجتماعی آن است. سه سیاست اصلی بر اساس رویکرد منظرین در طراحی باغ تعریف شد:

- نمایش و معرفی الگویی جدید از باغ ایرانی
- حفظ ادراک تاریخی با توجه به عوامل و عناصر هویتی
- انتخاب الگویی جدید و متناسب با بعد جمعی بستر طرح

کانسپت‌های نهایی طرح

با توجه به رویکرد طرح و سیاست‌های حاصل از آن دو گزینه اصلی برای طرح ارائه شد:

گزینه اول: با توجه به ویژگی‌های بستر طرح و شیب زمین، ایجاد عرصه‌های شهری و الهام از الگوی باغ‌های عقیف‌آباد شیراز و باغ پاسارگاد طراحی شده و گزینه اصلی موردنظر مشاور برای اجرا بوده است (تصویر ۲).

گزینه دوم: با الهام از باغ ایرانی متراکم و در هماهنگی با زندگی جاری در قلمرو پروژه طراحی شد. به دلیل استفاده از سطوح بیشتر درختکاری نسبت به گزینه اول موردتوجه و تأیید کارفرما قرار گرفت (تصویر ۳).

شش اصل برای طراحی باغ

شش اصل هدایت‌کننده اقدامات طراحی با استفاده از اهداف، راهبردها و رویکرد طراحی در نظر گرفته شد:

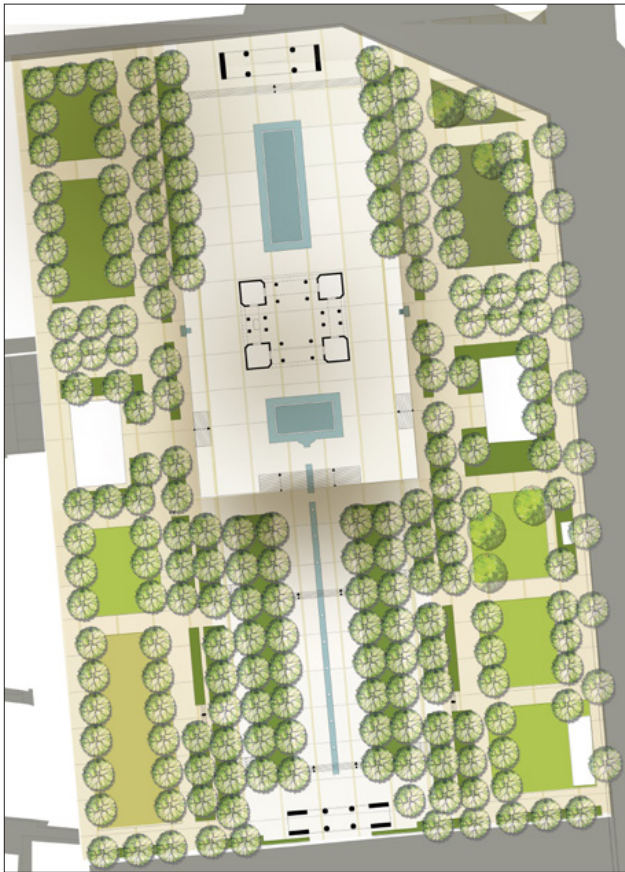
۱- باغ ساختارمند: مهم‌ترین اصل باغ ایرانی که در باغ ایرانی دامپزشکی نیز از آن بهره برده شد، شکل‌گیری مبتنی بر یک محور اصلی است. این محور که هم در هندسه پلان و هم در دید عمیق ناظر در فضای باغ نقش اصلی را دارد، شاکله اصلی باغ محسوب می‌شود. در واقع این محور که در امتداد ورودی اصلی قرار می‌گیرد، باعث می‌شود با مدیریت هدفمند حرکت مخاطب، منظره انتخاب‌شده که همان منظر و خاطره اصلی باغ است، ادراک شود. از سوی دیگر قرارگیری اجزای مهم باغ از جمله جوی آب، راسته درختان و ساختمان کوشک در این مسیر علاوه بر افزایش ارزش آن‌ها با توجه به نقشی که در باغ ایفا می‌کنند، موجب می‌شود اتفاقات مهم که درک شخص از

۱- لایه سنت: در گام اول باهدف بهره‌گیری از تنوع الگوها در باغ ایرانی و زمینه‌سازی برای حضور و استفاده از ظرفیت‌های متنوع آن در پاسخ‌گویی به نیازهای امروز شهروندان، مطالعه نسبتاً وسیعی در شناسایی الگوهای باغ ایرانی، که برخلاف تصور عامه بسیار متنوع هستند، صورت گرفت. در نتیجه و با رعایت نیازهای طرح، تلفیقی از الگوی باغ چهل‌ستون (عرصه میدانگاهی با استخر وسیع در مقابل کوشک)، باغ عقیف‌آباد (عرصه وسیع چمن در مقابل کوشک)، باغ فین کاشان (شترگلو به‌عنوان نظرها)، باغ شازده ماهان (بازی با آب، رنگ و بازتاب آن) موردتوجه قرار گرفت. به این ترتیب برای باغ دامپزشکی ساختاری اصلی و متکی بر محور شمالی- جنوبی و محورهای فرعی شرقی- غربی در نظر گرفته شد.

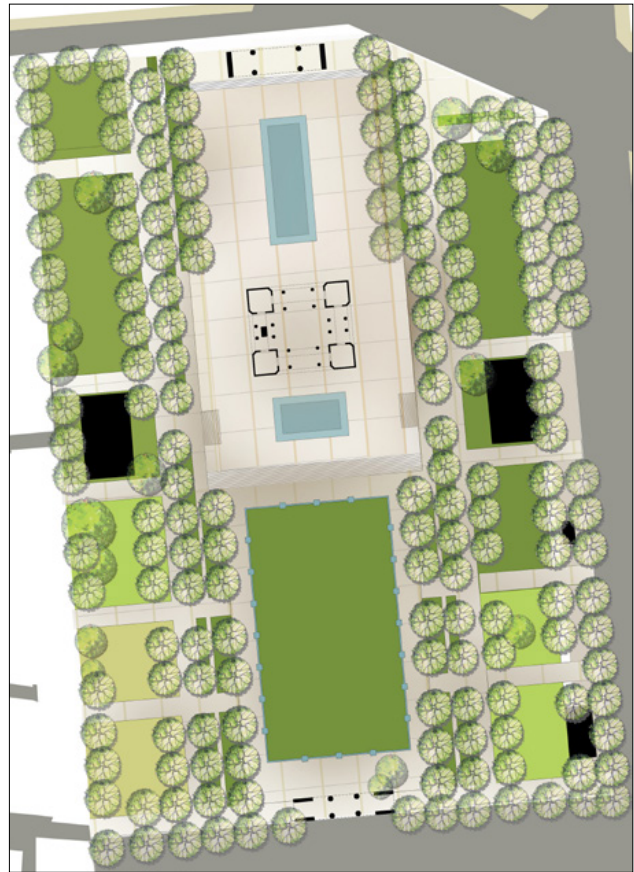
۲- لایه تاریخ: پس از انجام مطالعات تاریخی و مصاحبه با اهالی با سابقه محله، هویت تاریخی باغ دامپزشکی به‌عنوان نخستین مجموعه مطالعاتی دامپزشکی کشور شناخته شد و ساختار قدیمی باغ استخراج گردید. ساختمان آجری یک طبقه در سمت شرقی باغ، یک حلقه چاه در جنب ساختمان آجری، تعدادی درخت کاج پراکنده در سایت، همچنین چهار ردیف درخت کاج که حکایت از وجود دو مسیر شمالی جنوبی در بخشی از سایت دارد و در نهایت یک ردیف آجر به‌صورت هره‌چینی عناصر باقی‌مانده از گذشته باغ بود. لایه تاریخی در دو بخش موازی موردتوجه قرار گرفت: تاریخ ذهنی باغ دامپزشکی که همچنان در میان ساکنان محله و حتی مردم شهر حضور دارد و دیگری تاریخ عینی سایت بر اساس مطالعات تاریخی (عکس و نقشه‌های قدیمی) و ثبت دقیق آثار بازمانده از باغ.

۳- لایه امروز: باغ دامپزشکی به‌عنوان فضای جمعی محله‌ای که تراکم جمعیتی بسیار زیادی در شهر تهران دارد، باید واجد کاربری‌های جدیدی باشد که خواست ساکنان امروز آن است. زمین‌های بازی، ایستگاه مترو، فضاهای چندمنظوره، راسته تجاری، فضاهای فراغتی و فرهنگی از جمله آن‌هاست. پیش‌بینی این کاربری‌ها درون باغی با الگوی سنتی، تضادی را ایجاد می‌کند که در وهله نخست، بحرانی برای طراحی می‌آفریند؛ اما در صورت پاسخگویی می‌تواند به فرصتی برای ارتقای کیفی فضا بدل شود.

تعامل سه لایه فوق، ساختار باغ ایرانی دامپزشکی را ترسیم کرد: باغ ایرانی با عناصر شاخص و اصلی خود که بقایای باغ دامپزشکی را در درون خود جای داده است و در عین حال

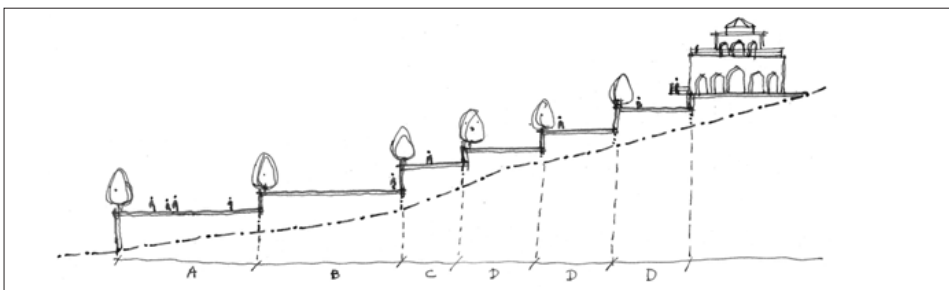
تصویر ۳: طرح پلان باغ بر اساس گزینه اول کانسپت طرح. این گزینه به علت سطح بیشتر فضای سبز مورد تأیید کارفرما قرار گرفت.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

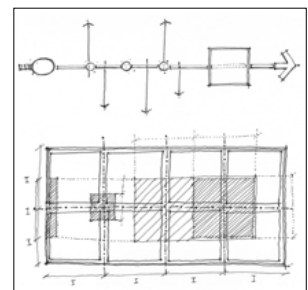
تصویر ۲: طرح پلان باغ بر اساس گزینه اول کانسپت طرح. این گزینه که در اولویت گروه طراح بود، شامل عرصه‌های وسیع از مصالح سخت و نرم است تا جهت ایجاد فضاهای جمعی مورد استفاده قرار گیرند.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

اصلی آن مواجه می‌شوند و بر اساس نشانه‌های مسیر، کلیت آن را درک کرده خاطره ذهنی آن‌ها شکل می‌گیرد. این امر علاوه بر خواناسازی، به تولید منظر برای درک کلیت باغ شامل فضا و زندگی درون آن، می‌انجامد که موجب ایجاد مطلوبیت و زیبایی فضا و منظر می‌شود. همچنین افرادی که

فضا را شکل می‌دهند در این محور اتفاق افتد. همچنین تعریف این محور به‌عنوان مسیر اصلی و انشعاب مسیره‌های فرعی از آن موجب می‌شود تا ساختاری شفاف در هندسه و فضاهای باغ ایجاد شود. بر این اساس افرادی که از ورودی اصلی داخل باغ می‌شوند به‌راحتی با منظر و هویت

تصویر ۵: انطباق محور اصلی به‌عنوان عامل اصلی شکل‌دهنده باغ ایرانی با شیب طبیعی زمین منجر به ساختار پلکانی باغ ایرانی دامپزشکی و پدید آمدن صفه‌هایی در امتداد محور اصلی شد. این صفه‌ها عرصه‌های فضای جمعی را فراهم کردند. از سوی دیگر گوشک به‌عنوان عنصری نظرگاهی در بالاترین صفه جای گرفت.
ترسیم: محمد جمشیدیان.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۴: محور اصلی عامل انسجام و عامل اتصال‌دهنده باغ ایرانی است. انشعاب محوره‌های فرعی از آن نیز موجب تقویت فضایی باغ می‌شود. هندسه پلان و ساختار عناصر و محوره‌های باغ ایرانی دامپزشکی بر این اساس شکل گرفت. ترسیم: محمد جمشیدیان.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

هستند. در دو طرف کوشک و فضای اصلی آن نیز آب عنصر اصلی تعریف‌کننده مرکزیت باغ است.

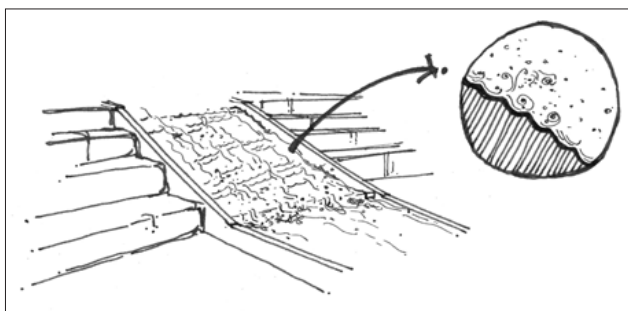
دوم نقش زیبا سازنده آب در صورت باغ ایرانی است. برای خلق این نقش، آب در باغ به صورت‌های مختلف فواره، حوض، جوی و آبشار جریان می‌یابد و برای برانگیختن و تأثیرگذاری بر حواس بینایی، شنوایی و لامسه انسان به حالات مختلف سکون، حرکت و جوش و خروش نمایش داده می‌شود. فواره‌ها بانظم و ترتیب و تعداد خاص خود، ضمن ایجاد جریان آب، منظری از چشمه‌ساران را در جای‌جای باغ بازنمایی می‌کند. آب‌نماها در ابعاد مختلف نیز به صورت شفاف یا انعکاسی منظری از آب را در باغ ایجاد می‌کنند که با انعکاس تصویر محیط و ساخت منظر مجازی جذابیت بصری معناداری را ایجاد می‌نمایند. جوی‌ها نیز هم‌راستا با محور اصلی باغ، جریان پیوسته آب را در مسیر اصلی به وجود می‌آورند. حرکت خروشان و با سروصدای آب نیز حالت دیگری است که توسط آبشارها و سینه‌کفتری‌ها در نقاط شکست شیب‌ها ایجاد می‌گردد.

در طراحی باغ ایرانی دامپزشکی تقریباً مجموعه کاملی از شیوه‌های بازنمایی آب در باغ ایرانی به کار گرفته شده است. دو حوض شمال و جنوب کوشک با جزئیاتی مطابق حوض‌های باغ ایرانی سطح خالص آب را در معرض دید و تماس ناظران قرار می‌دهد. انعکاس تصویر کوشک و درختان دو طرف مسیر در این حوض، تصویری با هویت از ترکیب آب و درخت و معماری در باغ را ایجاد می‌کند. محور اصلی در نیمه جنوبی با مسیر آب و فواره‌های منظم تعریف شده است. با تعبیه آبشارهایی در سه موضع اختلاف سطح این محور سعی شده است در تضاد

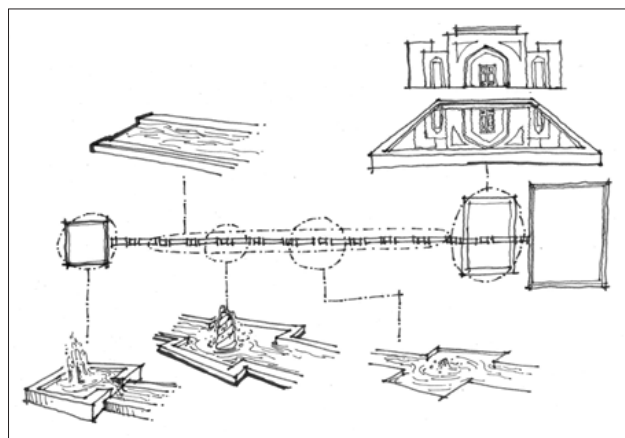
از ورودی‌های فرعی به باغ وارد می‌شوند، با قرار گرفتن در محور اصلی به هسته و جان باغ دسترسی می‌یابند و تفاوت فضایی آن را با لایه بیرونی باغ درک خواهند کرد (تصویر ۴). این محور در چگونگی سازمان‌دهی فضاها و کارکرد باغ نیز ایفای نقش می‌کند. به علت وجود شیب شمالی- جنوبی، محور اصلی در این امتداد قرار گرفت تا نمایش آب، ادراک مخاطب از منظر اصلی باغ و رویدادهای متنوع آن در تعامل با یکدیگر صورت گیرد. صفه‌هایی در این محور شکل گرفته و با پلکان به یکدیگر متصل می‌شوند؛ که به منظور حضور جمعی افراد و ارتقای بُعد اجتماعی باغ ضروری بود. بدین ترتیب حضور اجتماعی انسان در ساختار اصلی باغ پررنگ شده و بهره‌وری از فضای باغ را دوچندان می‌کند. این ساختار ساختمان کوشک را که نظرگاهی مهم برای باغ محسوب می‌شود، در صفه اصلی و در بالاترین ارتفاع باغ جای داد تا علاوه بر نمایش مناظر هدفمند از محور اصلی، نقطه عطف باغ باشد (تصویر ۵).

۲- زیباسازی با آب: در باغ ایرانی، آب اصلی‌ترین عنصر منظرساز است که به باغ معنا می‌بخشد. حضور آب بر اساس قاعده زیبایی کمال‌گرا، هم‌زمان دارای سه نقش اصلی است:

نخست قداست معنایی آن است. آب در فرهنگ ایرانی چه در ایران باستان و چه در دوره اسلامی به‌عنوان عنصری حیات‌بخش، مقدس و محترم شمرده می‌شده و دارای معنای عالی بوده است. از همین روست که در باغ و معماری ایرانی، آب همواره در مرکز و محور اصلی حضور پررنگ دارد. در طراحی باغ ایرانی دامپزشکی نیز با عنایت به این نقش معنا ساز آب، حوض‌های آب‌نما تعریف‌کننده جان باغ و ابتدا و انتهای محور اصلی آن

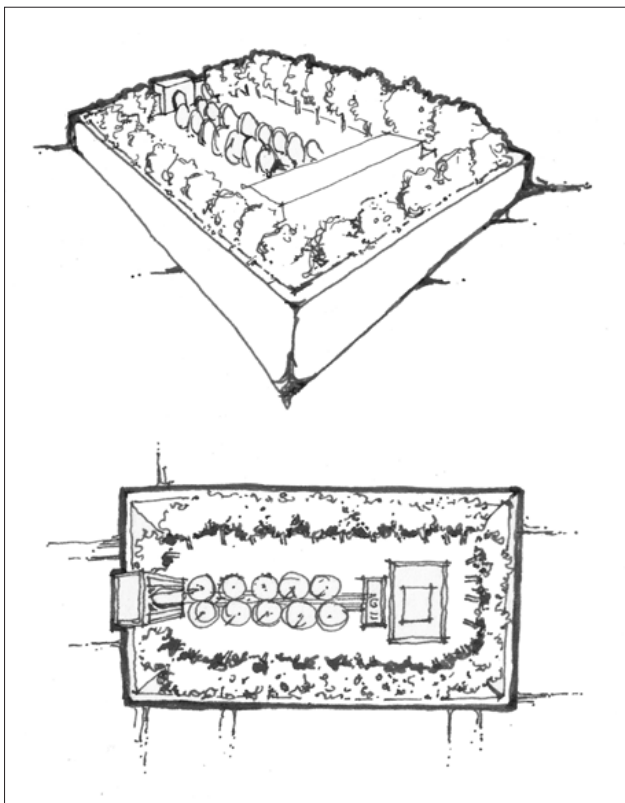
تصویر ۷: استفاده از آب با حالات مختلف به منظور ایجاد صداهای مختلف و دلنواز و تلطیف هوا از دیگر دلایل حضور آب در باغ ایرانی و به خصوص باغ ایرانی دامپزشکی است. ترسیم: محمد جمشیدیان. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

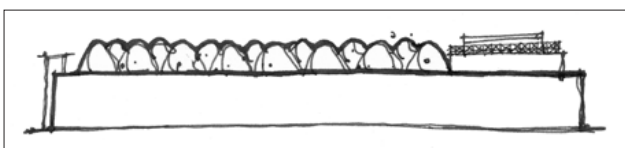
تصویر ۶: نقش زیبایی آب با ایجاد حالات مختلف آن در فضاها و فضاهای مختلف باغ ایرانی میسر می‌شود. مجموعه‌ای از انواع نمایش آب در جهت تقویت این نقش در باغ ایرانی دامپزشکی مورد استفاده قرار گرفته است. ترسیم: محمد جمشیدیان. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

پروژه به صورتی نوآورانه به رنگ‌های اخراپی و سفید تغییر یافته است. علت آن، رویکرد طرح در جهت خوانش جدید از الگوی باغ ایرانی و استفاده از معماری ساده به جای گونه تزئین گراست. این امر ضمن حفظ اصالت باغ ایرانی معنایی جدید در دورنگی باغ ایرانی ایجاد کرده است.

از سوی دیگر این تفاوت رنگ منجر به تفاوت مصالح نیز شده است. در واقع در باغ دامپزشکی با جایگزین شدن رنگ سفید به جای فیروزه‌ای، کاشی جای خود را به سنگ داده است. این مسئله کمک شایانی در تفکیک مسیرها و شفافیت بیشتر ساختار باغ کرده است؛ زیرا در طرح موجود مسیرهای اصلی به رنگ سفید و با مصالح سنگی مشخص شده‌اند و مسیرهای فرعی و دیگر فضاها به رنگ اخراپی و از جنس آجر هستند. این امر

تصویر ۸: ایجاد قلمروی حسی و ادراکی برای مخاطب با استفاده از محصور کردن باغ و معطوف کردن حواس آن به داخل باغ، از جمله اصولی است که در طراحی باغ ایرانی دامپزشکی نیز مد نظر قرار گرفته است. ترسیم: محمد جمشیدیان. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۹: کاشت راسته درختان در کنار دیوار باغ، لبه‌ای قوی را برای باغ ایرانی ایجاد کرده که محصوریت آن را تقویت می‌کند. ترسیم: محمد جمشیدیان. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

با جریان آرام در جوی‌ها، جلوه خروشان و پرسروصدای آب بازنمایی شود (تصویر ۶).

نقش کارکردی سومین نقش آب در باغ ایرانی است. در الگوی تاریخی این نقش مربوط به آبیاری و انتقال آب در باغ بوده است که مستقل از نقش تزئینی آب عمل می‌کرده است. در تجربه باغ ایرانی دامپزشکی نقش کارکردی آب به‌عنوان تلطیف‌کننده هوا و افزایش رطوبت محیط سخت و خشک شهری مجاور آن نیز مدنظر بوده است (تصویر ۷).

۳- باغ محصور: محصوریت از مهم‌ترین ویژگی‌ها و از اصول جدایی‌ناپذیر باغ ایرانی است. نقش دیوار در باغ ایرانی به کارکرد حفاظتی آن محدود نمی‌شود بلکه عنصری چند مفهومی است که به‌کارگیری آن برای محصور کردن باغ نقش مهمی در ایجاد معنا و هویت باغ ایرانی دارد؛ زیرا باغ ایرانی ایجاد عرصه‌ای برای تأمل و تماشای طبیعت و نظر بر آیات هستی را فراهم می‌سازد که بدون محدود کردن قلمروی حسی و ادراکی انسان محقق نمی‌شود (تصویر ۸).

در الگوی تاریخی باغ ایرانی، فضای داخلی باغ با محیط بیرونی آن دو عرصه کاملاً متمایز و متضاد است. داخل باغ مجموعه‌ای منظم و سامان‌یافته از آب و گیاه با هندسه مشخص فراهم می‌شود که با بی‌نظمی و خشکی بیرون آن متمایز است. تقویت و تعریف این دو عرصه متمایز توسط لبه‌ای قوی تعریف می‌شود که دیوار عنصر اصلی آن است.

در طراحی باغ ایرانی دامپزشکی نیز محصوریت باغ به‌وسیله ترکیب عنصر مصنوع (دیوار) و عنصر طبیعی (درخت) تأمین شده است (تصویر ۹). در ضلع غربی مجاور بافت مسکونی و ضلع جنوبی دو یا چند ردیف از درختان صنوبر که در باغ‌سازی ایرانی برای تعریف حصار باغ و مزرعه استفاده می‌شود، دیواره سبزی را به وجود می‌آورند که ضمن ایجاد حس محصوریت، بدنه متکثر ساختمان‌های مجاور را نیز از پرده اول و دید مخاطب خارج می‌کنند. در ضلع شرقی و شمالی دیوار آجری، لبه باغ را تعریف می‌نماید. در طراحی جزئیات معماری دیوار سعی شده است که دیوار صرفاً به‌عنوان یک حصار عمل کند و نه موضوع طراحی؛ بنابراین دیوار ساده است و رنگ و بافت آن منظر باغ هماهنگ است. در طول آن قاب‌هایی برای ایجاد ارتباط بصری هدایت‌شده به نقاط اصلی باغ ایجاد شده است.

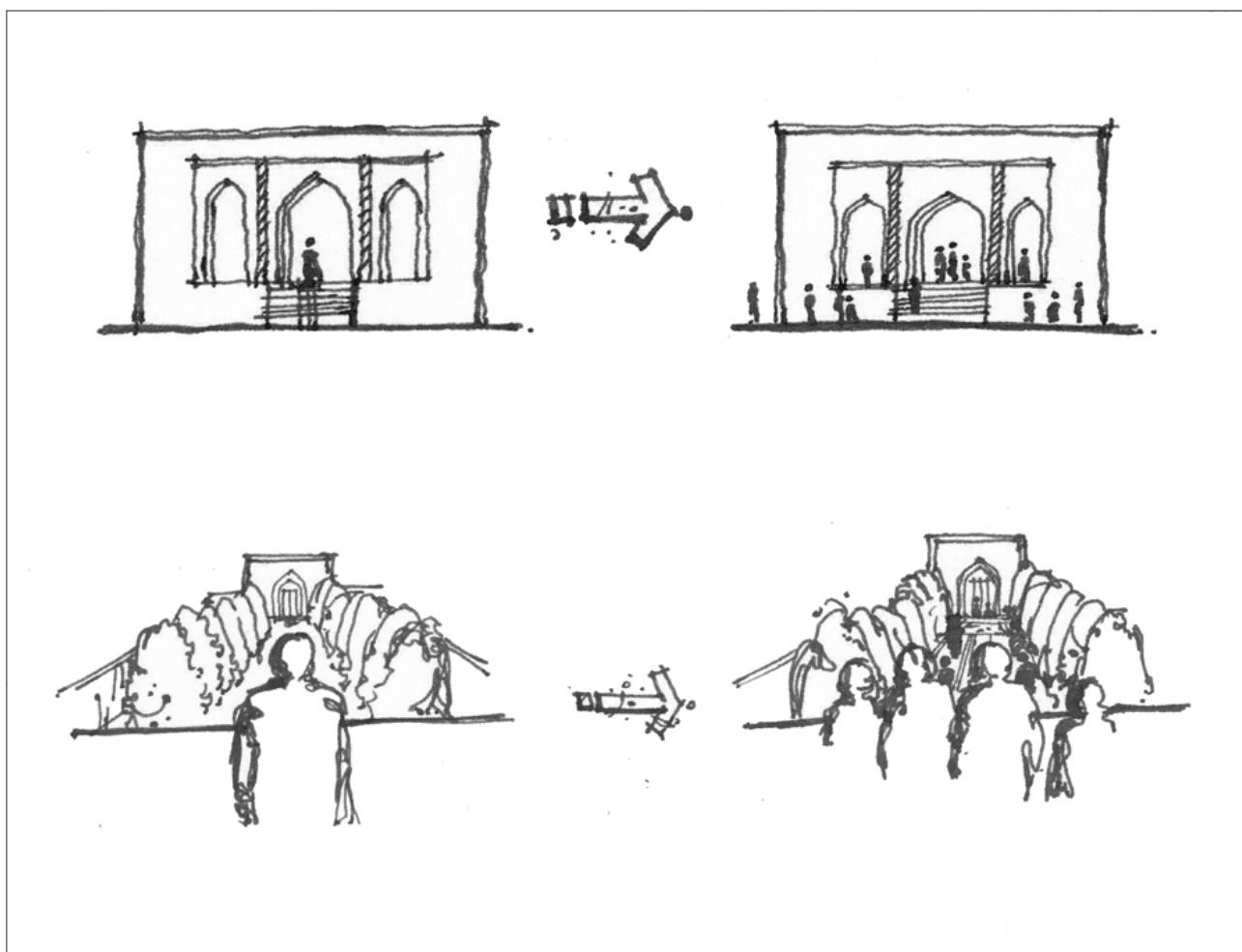
۴- باغ دو رنگ: از دیگر اصول باغ‌های ایرانی که در باغ ایرانی دامپزشکی نیز مورد توجه قرار گرفت، دورنگی باغ است. این دورنگی که معمولاً ترکیب اخراپی و فیروزه‌ای است، در این

در مکان یابی و تعیین موقعیت ساختمان کوشک باغ ایرانی دامپزشکی نیز بهره گرفته شد؛ به طوری که مکان آن بر روی صفا اصلی با ارتفاعی مناسب و در محل تلاقی محور اصلی و اصلی ترین محور فرعی باغ قرار گرفت. از سوی دیگر قرارگیری آن در نقطه عطف باغ، عملکرد نشانه‌ای آن را در جهت ادراک مخاطب و آشنا بودن فضا با آن تقویت می‌کند.

نکته حائز اهمیت کوشک باغ ایرانی دامپزشکی و تفاوت آن به واسطه تعریف هویت اجتماعی باغ در منطقه، تبدیل این بنای تشریفاتی و خصوصی به عنصری جمعی و همگانی بوده است. در واقع با پیش‌بینی کاربری‌های فرهنگی و جمعی در کوشک و طراحی آن بر این اساس، کوشک باغ ایرانی دامپزشکی به ساختمانی عمومی مبدل گشت که علاوه بر اهالی محل، مخاطبین فرا منطقه‌ای را نیز به باغ جذب می‌کند. این امر با تلفیق ویژگی‌های نشانه‌ای و منظرین کوشک، نظرگاهی جمعی

تفکیک فضایی و ادراک مخاطب را افزایش می‌دهد. پیروی از این اصل، در عناصر معماری و طراحی ساختمان‌های باغ نیز تأثیرگذار بوده است. سبک معماری کوشک از معماری خلوص‌گرا پیروی کرده و از تزئین‌گرایی رایج در دوره‌های متأخر فاصله گرفته است. این مسئله در طراحی کلیت سردرهای ورودی نیز برقرار بوده و در برخی قسمت‌ها به صورت نگین با آجر تلفیق شده است.

۵- کوشک نو: ساختمان کوشک، مهم‌ترین عمارت باغ ایرانی است که به واسطه عملکرد نظرگاهی خود در محلی خاص از محوطه قرار می‌گیرد. کوشک در باغ ایرانی عملکردی تشریفاتی داشته و معمولاً ساختمان کاخ یا شاه‌نشین بوده است. خصوصیت مهم آن نیز ایجاد مناظری هدفمند از باغ است که در کی خاص را برای مخاطب ایجاد می‌کند. به این دلیل کوشک در محور اصلی و نقطه‌ای استراتژیک از باغ قرار می‌گیرد. از این اصول

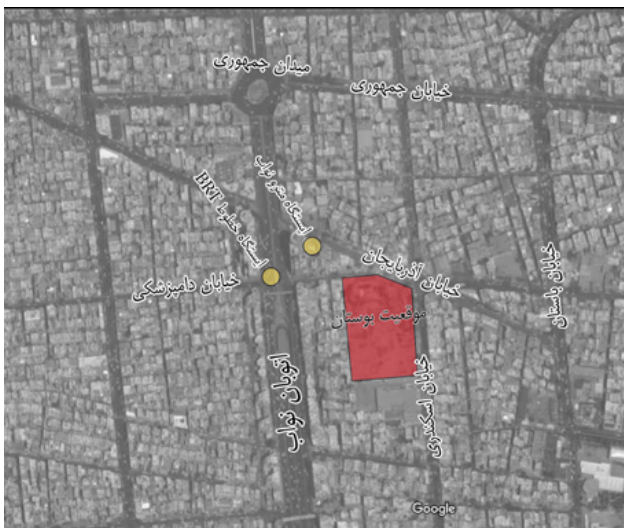
تصویر ۱۰: تغییر کوشک از عنصری تشریفاتی که مورد استفاده افراد خاص و حکومتی قرار می‌گرفته به فضای جمعی با حفظ نقش نظرگاهی، کوشک نویی را در باغ ایرانی دامپزشکی تعریف کرد که آن را منحصر به این پروژه می‌کند. ترسیم: محمد جمشیدیان. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

گرفته تا باغ ایرانی امروز شکل گیرد (تصویر ۱۱). مهم‌ترین اقدام صورت گرفته در این زمینه استقرار منظر سنتی باغ در مرکز محدوده به صورت هسته شکل‌دهنده و قرارگیری فضاهای نوین در پوسته پیرامون آن است. بدین ترتیب عملکردهایی نظیر زمین‌های بازی، زمین‌های ورزشی چندمنظوره، راسته واحدهای تجاری، پارکینگ، فضای جمعی شهری، محوطه پیک‌نیک، باغچه‌های کاشت گیاهان توسط ساکنان محله در ساختاری پیرامون محور اصلی سازمان‌دهی شدند.

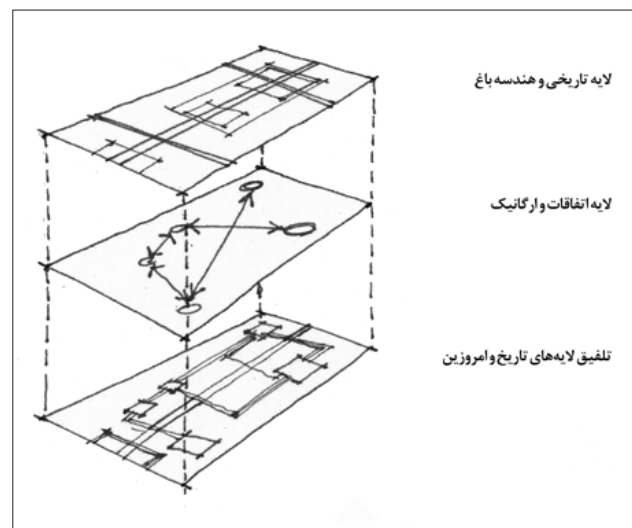
از سوی دیگر به منظور ایجاد ارتباط میان این دو بخش از مسیری با هندسه و مصالحی متضاد با سنت باغ ایرانی استفاده شد. بر این اساس یک مسیر ارگانیک خاکی تمامی فضاهای پیرامونی باغ را طی می‌کند و علاوه بر ایجاد پیوستگی، آن‌ها را به هسته اصلی باغ اتصال می‌دهد. همچنین به منظور تقویت لایه تاریخی و هویتی در بخش‌هایی از این مسیر اتفاقات مرتبط با فعالیت‌های باغ دامپزشکی قدیمی بازنمایی شده است (تصاویر ۱۲ تا ۱۹).

را در مرکز باغ تعریف کرد که با کوشک در باغ سنتی متفاوت است. بدین منظور معماری کوشک به صورتی متفاوت انجام شد. در اقدام اول قرارگیری کوشک بر روی پیلوت عرصه عمومی را در ارتباط با صفا اصلی امتداد داد که امکان یکپارچگی فضا و حضور انسان در زیر و اطراف کوشک را فراهم می‌کند. از سوی دیگر تبدیل طبقه فوقانی کوشک به باغ-بام منجر به تداوم حضور انسان و ایجاد نظرگاهی جمعی شد. این امر با طراحی طبقه اول با کارکرد فرهنگی و در نظر گرفتن فضاهایی چون گالری، سالن اجتماعات و کتابخانه عملکرد دوگانه «نظرگاهی» و «اجتماعی» کوشک با یکدیگر تلفیق کرد و عنوان کوشک نو به آن تعلق گرفت (تصویر ۱۰).

۶- منظره‌های جدید: این اصل انحصاری باغ ایرانی دامپزشکی، نتیجه انطباق لایه تاریخی- هویتی با لایه زندگی شهری امروزی است که با منظره‌پردازی سنتی باغ ایرانی متفاوت است. در واقع به واسطه رویکرد طراحی و به منظور ایجاد فضاهای جمعی با عملکردهای نوین شهری در باغ ایرانی دامپزشکی علاوه بر حفظ منظر اصلی و اصالت باغ ایرانی، منظره‌سازی‌های جدیدی صورت

تصویر ۱۲: نقشه هوایی موقعیت باغ ایرانی دامپزشکی و عناصر همجوار با آن. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۱۱: انطباق لایه‌های سنتی باغ ایرانی و تاریخی- هویتی با لایه زندگی امروزی، منظره‌سازی جدیدی را خواستار است که انحصاراً متعلق به باغ ایرانی دامپزشکی است. ترسیم: محمد جمشیدیان. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۱۴: محور اصلی باغ ایرانی دامپزشکی و صفه‌های به وجود آمده با نمایش متفاوت آب در راستای رویکرد منظرین طرح، فضایی با الگوی تاریخی اما کارکرد شهری را پدید آورده است.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

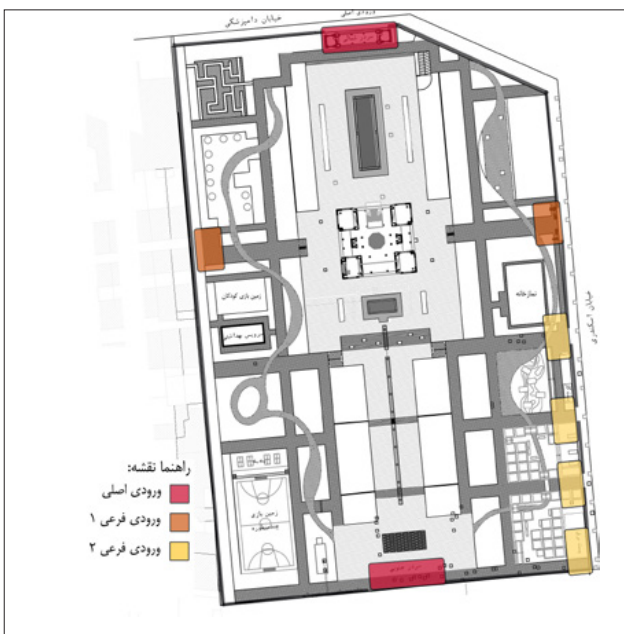
تصویر ۱۵: گوشک نوی باغ ایرانی دامپزشکی که با قرارگیری در صفه اصلی علاوه بر حفظ نقش نمادین و نظرگاهی، کارکردی جمعی و فرهنگی به خود گرفته است.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

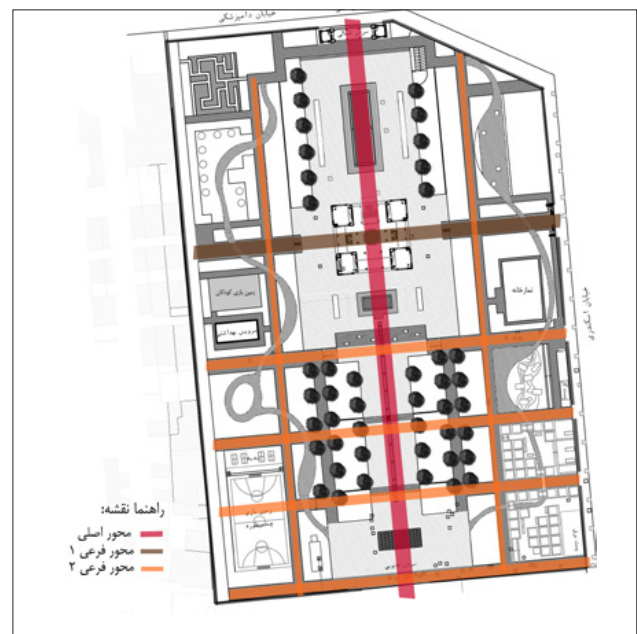
تصویر ۱۶: نقشه طرح نهایی باغ ایرانی دامپزشکی.
مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۱۳: نقشه کاربری‌های باغ ایرانی دامیرشکی. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۱۸: نقشه ورودی‌های باغ ایرانی دامیرشکی. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

تصویر ۱۷: نقشه محورهای باغ ایرانی دامیرشکی. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.

در باغ ایرانی دامپزشکی تلاش گروه طراحی بر فاصله گرفتن از تقلیدهای شکلی و روی آوردن به اقتباس‌های رویکردی بود. دانش نوین منظر و رویکرد منظرین پروژه زمینه تحقق این خواست را فراهم کرد. باغ ایرانی دامپزشکی فضای جمعی فعال و پرتحرکی است که در بافت فرسوده تهران و در منطقه‌ای با تراکم جمعیتی بالا، ضمن ارائه نظرگاهی برای تأمل در طبیعت به رونق زندگی شهری، افزایش تعاملات اجتماعی، تولید خاطره جمعی و تقویت همبستگی اجتماعی می‌انجامد.

جمع‌بندی | موقعیت ساخت اولین نمونه پارک شهری با الگوی باغ ایرانی در ده ونک تهران، شهرداری را بر آن داشت تا این الگو را در نقاط دیگر شهر تکرار کند. درعین حال، ناشناخته ماندن تنوع نهفته در باغ ایرانی و سنت‌گرایی محافظه‌کارانه مدیریت شهری موجب گردید تا تکرار الگوی ونک به‌عنوان خواسته کارفرما مطرح شود. گروه طراحی باغ ایرانی دامپزشکی با شناخت مسئله و رعایت خواسته‌های کارفرما به الگویی جدیدتر نسبت به نمونه قبلی دست یافت که می‌تواند زمینه تدقیق بیشتر و قابلیت انطباق افزون‌تر الگوهای سنتی با زندگی جدید را فراهم سازد.

تصویر ۱۹: نقشه طرح کاشت باغ ایرانی دامپزشکی. مأخذ: مهندسین مشاور پژوهشکده نظر.